

Vallomás és búcsú¹⁶

(Részletek)

GRANASZTÓI PÁL

A lakást, a bútorzatot, de már a „stafírungot”, amit anyám hazulról kapott, a társasélethez méretezték; a társasélet pedig többé-kevésbé ehhez a berendezkedéshez, stafírunghoz. Volt tizenkét személyes ezüst evőeszközkészlet, nagy, fekete, párnázott dobozban, ebben is két emelet-sorban, közte néhány olyan sohasem használt, furcsa alakú kés, kanál, amely engem apámnak a rendelőben, üveg mögött őrzött műszereire emlékeztetett. Volt ugyancsak tizenkét személyes, zöld mintás porcelánkészlet, „schlaggenwaldi”, voltak különleges alakú, talpas üveg poharak külön a bornak, sörnek, pezsgőnek s más italoknak – hatalmas, hosszú damaszt asztalterítők, kisebb csipketerítők, „miliók”, középre rátétnek. Volt háromszorosára kihúzható ebédlőasztal, ez is tizenkét székkal, az ebédlőben „nagykredenc” és „kiskredenc” a sokféle asztalneműnek, „zsúrasztalok” – hat darab, különféle fokozatokban, egymásba tolva, mint a gyermekek játékkockái, sokféle ezüstkészlet kisebb-nagyobb kannák. Mindezt alig használtuk, inkább csak törölgették, tisztították – mi magunk egyszerű fehér porcelánedényekből, nikkal evőeszközökkel ettünk.

A lakás lakóhelyiségei – szüleim hálósobája és a gyerekszoba – a szobasor belső részén voltak, a fürdőszoba mellett. A többi helyiségeket: az úriszobát, az ebédlőt, a várót úgy rendezték be, tartották rendben, takarították, hogy bármikor vendéget fogadhassanak bennük. Még a rendelő is ilyen „nappalinak” számított, mert a kezeléshez szükséges felszerelést egy függönnyel el lehetett takarni. Amíg húgom és én kisebbek voltunk, mi aludtunk a nevelőnővel a gyerekszobában, a bátyám a rendelőben. Bátyám mindig megjelent hálóingben, karján ruháival, és úgy vonult végig az addigra

¹⁶ Budapest, Balassi Kiadó. 2007. 97–99. old.

kitakarított lakáson a tulsó végében lévő fürdőszobába. Később, amikor megnősült, elköltözött, én aludtam ott, és én is így vonultam át a lakáson; ruhaszekrényem az előszobában volt, asztalom, könyvespolcom egyáltalán nem volt, apám egyik fiókjában tartottam a holmimat. Mindketten, a bátyám és én is később már hontalanok voltunk a nagy lakásban, mert azt elsősorban a rendelésre és a vendégfogadásra rendezték be, tartották készenlétben, még a hűgom szobáját, a volt gyerekszobát is, mert itt fogadta barátnőit, majd „gavallérjait”. A hatalmas lakásban tulajdonképpen csak három, legfeljebb négy személynek volt hely, a személyzetten kívül, akik egy udvari szobában aludtak.

Délelőtt, a kitakarítás után az egész lakás egybe volt nyitva, a kitárt ajtókon át végig lehetett látni a szobasoron. Egyik végében, a rendelőben, apám díványa látszott, ahol éjjel bátyám, majd én aludtunk, és ahol nappal apám mind gyakrabban feküdt hanyatt, elgondolkodva – felette a kép, a tóparti alkonyat a sárga felhőkkel, amit bátyám egyszer megfordított. Másik végében látszott a hálószoba, középen az egymás melletti, két ágygal, felettük egy Guido Reni–Madonna teljes nagyságú másolata. A nap délfelé besütött, de egy porszemet sem lehetett látni, s minden tárgy a helyén volt, hiszen hajnaltól délig folyton takarítottak, s ősszel, tavasszal, ünnepek előtt még többnapos nagytakarítások is voltak. Ilyenkor többnyire üres is volt a lakás; apám a kórházban, mi, gyerekek az iskolában, anyám a boltokat járta. Csak a kocsik zaja, robogás, túlkölés hallatszott a forgalmas utcáról. Ebédnél becsukták az ajtókat, és délután már így maradtak. Beteget, idegent a várószobába vezettek, és bejelentették, de rokon, jó barát bejelentés nélkül jött be az ebédlőbe, az úriszobába, csak éppen bekopogott. A hálószobába még a közel állók sem mentek be, legfeljebb betegség idején. Valahányszor új szobalányt fogadtak, anyám hosszasan, aprólékosan oktatta ki: minek hol a helye, mit, mikor, hogyan kell csinálni, kit hogyan kell fogadni, bejelenteni, a telefonba, ha szól, mit kell mondani. A telefonnal azonban néha zavarok támadtak a cselédek tudatlansága miatt. Így pl. volt egy Viki nevű, igen korlátozott szobalányunk, nem is maradt soká, aki minden kioktatás ellenére, valahányszor a telefon szólt, és a telefonban kérdezték, ki beszél, ezt felelte: „Itt Viktória beszél.” Ez még kisebb baj volt, ha otthon voltunk, mert integettünk neki, vagy elvettük tőle a kagylót – de ha nem voltunk otthon, a telefonáló többszöri próbálkozás után abban a hiszemben, hogy tévedésből a Viktória gőzmalmot, vagy biztosítót hívja, abbahagyta a hívást.

Gyerekkoromban ismerősöknél, rokonoknál is többnyire ilyen öt-hat szobás háztartásokat láttam, szakácsnéval, szobalánnyal, és azt hittem, ez általános szokás. Később megtudtam, vagy tapasztaltam, hogy vannak ennél nagyobbak, de még mindig polgári háztartások, belvárosi bérlakások-

ban, olykor nyolc szobával és két-három szobalánnyal vagy inassal. Ilyen nagyobb lakása volt egyik-másik nyilvános rendes professzornak is. Velük azonban szüleink nem érintkeztek, apám az orvoskari elkülönülés miatt, anyámat pedig feszélyezte, ha olyanok hívták, akiknek vendéglátását nem tudta viszonzni. Szüleim csak „unzereinekkal”¹⁷ érintkeztek, így nevezték a velük egyenrangú, anyagi helyzetű, felfogású családokat. A háromszobalányos, nyolcszobás lakású, autót tartó professzorok, a más ilyenek nem lehettek unzereinek, mert feljebb voltak, ugyanígy a szegényebb, a kispolgáribb emberek sem, s nem lehettek azok a zsidó származásúak vagy a kereskedők, akkor sem, ha úgy éltek, mint mi. Egyik osztálytársamat, tőkepénzes, dologtalan ember fiát, akit szüleim kedveltek, jól nevelt fiúnak tartottak, meghívtam egy táncmulatságra, itt azonban több anya méltatlankodva mondta: „Hiszen ez a Lukács fűszeres unokája!” – Csakugyan, s ezt én is tudtam, nagyapja az egyik legnevesebb belvárosi csemegeüzlet tulajdonosa volt. Ilyen mértékű elzárkózást már apám is elítélte, mondta is dohogva, ez eset kapcsán: „Kár úgy hencegni, csak meg kellene nézni egyik-másik ilyen frajlának a nagyapját!” – de a Lukács nagyapával ő sem érintkezett volna. És ellenezte Viktorral való barátkozásomat is, zsidó származása miatt. Apja ügyvéd volt, jómódban éltek, ötszobás lakásban laktak a Lipótvárosban, de nem voltak „unzereinek”.

¹⁷ „Magunkfajtákkal”.